

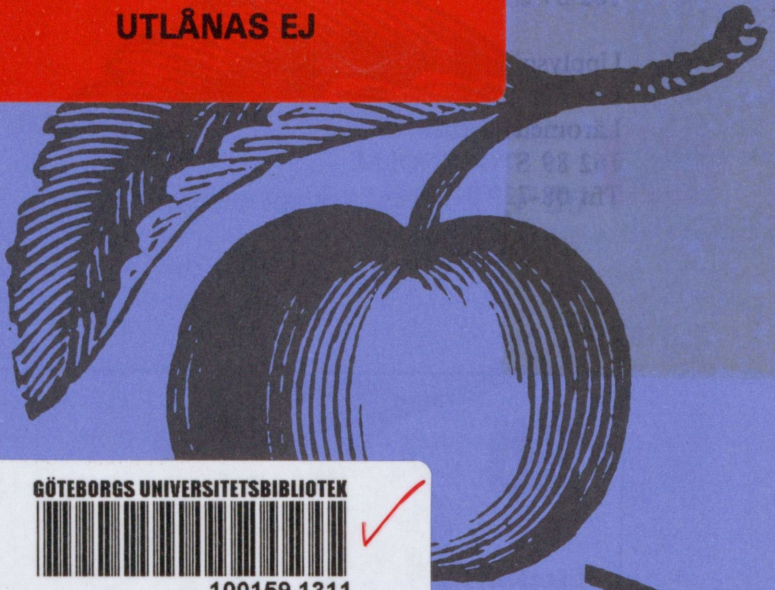
KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1982:4

Läroplan
144

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET

UTLÅNAS EJ

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIKLIOTEK

100159 1311

RESURS FÖRDELNING I KOMMUN OCH REKTORS OMRÅDE

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET

UTLÅNAS EJ

LiberUtbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Läromedelsorder
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

SÖ

Läroplan för grundskolan

Läroplan för grundskolan, Lgr 80, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna. Dessa utges i SÖ:s publikation Läroplaner.

Resursfördelning i kommun och rektorsområde är ett av kommentarmaterialen. I denna kommentar till Lgr 80 behandlas hur resurserna fördelas i kommun och rektorsområde.

Materialet syftar till att ge uppslag till diskussioner och underlätta den planering som skolorna själva svarar för.

Redaktion Kerstin Thorsén
Formgivning Henriette Koblanck
Ateljé David Jonnarth
**Teknisk
produktion** Hans Finnman
Tekniska data *Sättning* Times 10/12
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Allround
Bindning Klammerhäftad
Presslagd Maj 1982

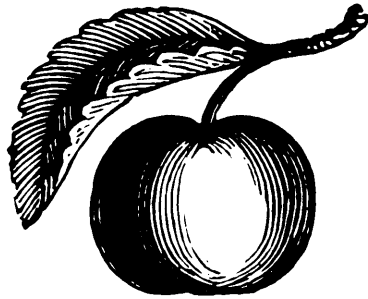
© Skolöverstyrelsen och LiberUtbildningsförlaget
ISBN 91-40-70652-4 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Axlings Tryckeri AB, Södertälje 1982

Suolöverstyrelser

Sö

Kommentarmaterial Lgr 80

**RESURS
FÖRDELNING
I KOMMUN
OCH
REKTORS
OMRÅDE**

GÖTTORPSS
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK
BOKAVDELNINGEN

LiberUtbildningsförlaget Stockholm

INNEHÅLL

Fördelningens förutsättningar	7
SIA-reformen och resurserna	7
Basresursen	8
Förstärkningsresursen	9
Övriga resurser	10
Fördelning efter behov	11
Principer	11
Resurs för undervisning	13
Resurs för övrig verksamhet	20
Förhållandet mellan behov och resurstilldelning	22
Fördelning i samverkan	24
Avsikter, förutsättningar	24
Resursfördelning inom rektorsområdet	25
Skillnader i resursinsatser	27
Att vara delaktig	28

FÖRORD

Riksdagen och regeringen har beslutat att i SÖ:s publikation Läroplaner skall ingå kommentarer till Läroplan för grundskolan (Lgr 80).

Kommentarmaterialet innehåller inte föreskrifter. Det skall ge uppslag och information inom olika områden. Det skall också diskutera olika metoder och klara av de målkonflikter, problem och svårigheter som finns i skolan. Kommentarmaterialet kan användas när man diskuterar och beslutar om arbetssätt, innehåll och organisation i skolarbetet. Det kan också användas när man i en skola skall besluta om sina arbetsplaner och sitt utvecklingsprogram.

Kommentarerna utges fortlöpande och revideras under hand.

Eftersom praktiska erfarenheter och vetenskapliga rön måste ligga till grund för innehållet i de olika läroplanskomentarerna tar SÖ gärna emot information, uppslag och synpunkter som kan komma till nytta i det fortsatta arbetet med grundskolans utveckling.

Stockholm i maj 1982

Skolöverstyrelsen

(
(
(
(

(
(
(
(

FÖRDELNINGENS FÖRUTSÄTTNINGAR

SIA-REFORMEN OCH RESURSERNA

Frågan om hur en elev skall få den hjälp som han eller hon behöver är ett gammalt problem i den svenska skolan. Tidigare sökte man lösa det med bl a detaljerade bestämmelser om hur de statliga undervisningsresurserna skulle användas. SIA-reformen har förändrat denna situation: Resursfördelningen skall främst styras av behoven att stödja elever med svårigheter och söka åstadkomma en likvärdig utbildningsmiljö i olika skolenheter. Besluten om hur detta skall ske för att uppnå målet avgörs lokalt i kommunen och skolan. Frågan om resurstillgång och resursfördelning har därmed blivit en angelägenhet främst för skolstyrelsens ledamöter, som har det lokala politiska ansvaret för skolan, men också för alla som arbetar i skolan eller är berörda av skolan som föräldrar. Resursfrågorna hör naturligt samman med skolstyrelsens och skolornas utvärdering och planering.

Frågan om behoven den väsentliga

En stor del av skolans resurser har redan tidigare styrts av lokala beslut, eftersom nästan all verksamhet utöver undervisningen bekostats med kommunala medel. Man kan också förmoda att den diskussion om de lokala behoven som det ändrade statsbidragssystemet ger upphov till kommer att påverka användningen även av resurserna för det som inte är undervisning. Till det senare bidrar också en kärvare samhällsekonomi. Har man inte så mycket att röra sig med, är det desto viktigare att resurserna används så klokt som möjligt.

Vilka resurser man än talar om är alltså *frågan om behoven* den väsentliga. Det är viktigt att klarlägga det enskilda rektorsområdets hela behov. Den sammanlagda resursen skall ju användas både till den vanliga verksamheten för att förebygga problem och till speciella insatser för elever med särskilda svårigheter. I planeringen av resursanvändningen bör en analys av den egna skolans arbetssätt ingå. Denna grundläggande tanke finns inskriven i Lgr 80: "Om en elev får svårigheter i arbetet är det nödvändigt att först pröva om skolans arbetssätt kan ändras". Diskussionen om resursernas användning bör innehålla frågor om vilka behoven är, hur de skall klarläggas och hur de skall vägas mot varandra.

Basresurs, förstärkningsresurs och tilläggsbidrag

De rent kommunala resurserna varierar relativt mycket kommunerna emellan. De kan i detta sammanhang endast diskuteras ur principiell synvinkel. Det statliga bidraget till undervisningen i grundskolan är genom SIA-reformen schablonberäknat och uppdelat på tre olika poster: basresurs, förstärkningsresurs och tilläggsbidrag. Förutom detta erhåller kommunen bidrag till avlöning av skollära och bidrag till särskild undervisning, stödundervisning av invandrarelever och hemspråksundervisning, kallorts- och finskspråktillägg, lön vid uppsägning samt statsbidrag till kostnader för vissa arbetsgivaravgifter.

Basresursen grundar sig på en av länskolnämnden godkänd skolorganisation, som i princip motsvarar vad länskolnämnden även tidigare godkände. *Förstärkningsresursen* beräknas utifrån det totala antalet elever i kommunen oavsett vilken årskurs de tillhör. För varje elev utgår en resurs om drygt en halv lärarveckotimme. *Tilläggsbidraget* beräknas som en viss andel av summan av basresurs och förstärkningsresurs.

Beräkningarna gjorda på summan av ett antal delposter

Statsbidraget till grundskolan är till sin omfattning grundat dels på tidigare bestämmelser, dels på olika förstärkningsåtgärder som riksdagen senare beslutat om. Den beräkningsgrund som anges i veckotimmar kan därför ses som summan av ett antal delposter. Resursen skall betraktas som en helhet. Några "öronmärkta" timmar finns i princip inte. Basresursen tilldelas skolenheten.

BASRESURSEN

Antalet basresurser fastställs för varje skolenhet av länskolnämnden. På lågstadiet utgår en basresurs för varje påbörjat 25-tal elever i en årskurs. På mellan- och högstadierna är motsvarande elevantal 30. Skolenhetsbegreppet är emellertid inte något absolut. När länskolnämnden tilldelar kommunen basresurser kan den därför ibland tvingas räkna samman antalet elever inom en marginalzon mellan två skolenheter för att få rimliga medeltal elever per basresurs.*¹⁾

Basresurs och garantitimmar

Basresursen uttrycks för varje årskurs i ett visst antal undervisningstimmar per vecka. I årskurs 1 är den 20 veckotimmar, i årskurs 3 är den 31 veckotimmar osv. I tiden är inräknat antalet elevveckotimmar

---

*) Begreppet "överlappande marginalzoner" används i Förordning om beräkning av basresurser på grundskolans mellanstadium, publicerad i SÖ-FS 1981:6 punkt 2.

– antalet lektioner för eleverna per vecka – samt resurstillskott för slöjd och på högstadiet även för hemkunskap liksom genomsnittlig resursökning per klass som förorsakas av gruppindelning i alternativkurs- och tillvalsämnen. För en klass som omfattar mer än en årskurs gäller särskilda timtal. Om *samliga* basresurser på *ett och samma stadium i en skolenhet* omfattar mer än en årskurs utgår dessutom ett tilllägg om åtta procent på dessa basresurser. Detta tilllägg benämns *garantitimmer*. Det innebär exempelvis att om basresurser som omfattar två eller flera årskurser utgår på mellanstadiet och basresurser som omfattar *en* årskurs utgår på lågstadiet inom samma skolenhet, utgår garantitimmer för basresurserna på mellanstadiet men inte på lågstadiet.

Basresurser till högstadiet

På högstadiet är basresursens storlek beroende av antalet parallella basresurser i en årskurs. Det går nämligen åt mer tid per klass för att ge utrymme för tillval och gruppindelning, om det är färre klasser än om det är fler. Har högstadiet *ex* bara en basresurs i årskurs 7 omfattar den 59 veckotimmar. Men finns det underlag för två basresurser sjunker tilldelningen per basresurs till 45 veckotimmar. Tre basresurser ger 41,9 veckotimmar per basresurs osv.

I samband med att Lgr 80 träder i kraft helt 1982/83 sker en utökning av basresurserna på högstadiet för att möjliggöra gruppindelning i musik. En ytterligare förstärkning ges till varje högstadieskola för att ge möjlighet till en utökning av tillvalskurserna. Den senare förstärkningen genomförs successivt.

FÖRSTÄRKNINGSRESURSEN

Förstärkningsresursen har sin grund i de olika typer av förstärkningsanordningar som tidigare fanns föreskrivna: tid för gruppdelningar, specialundervisning, instrumentalmusik och körsång, maskinskrivning och för viss annan förstärkning. Det är betydelsefullt att känna till denna bakgrund och att dessutom vara medveten om att riksdagen genom beslut om SIA-reformen successivt utökat förstärkningsresursen för att möjliggöra ytterligare förstärkning av undervisningen i grundläggande färdigheter, ytterligare gruppindelning på mellanstadiet, experimentellt arbete i mindre grupper i teknik på högstadiet, stöd till hemkunskapsmoment på lågstadiet samt fria aktiviteter på mellanstadiet. Riksdagens avsikter med besluten skall givetvis beaktas. På vilket sätt detta skall ske måste lokalt bedömas. Riksdagen beslöt 1982 att förstärkningsresursen skulle utökas också med resurser för syo och för vikarier under de två första ledighetsdagarna.

Förstärkningsresursen skall användas både till undervisning och övrig verksamhet

Förstärkningsresursen beräknas i veckotimmar per elev i kommunen. Den är uppdelad i en större del för undervisning och en mindre del för övrig verksamhet.

Länsskolnämnden disponerar dessutom en resurs för särskilda åtgärder inom grundskolan och gymnasieskolan. Den skall fördelas efter behov inom länet. Merparten skall gå till grundskolan. Den ersätter den tidigare skollänsskolnämndsresursen och innefattar bl a personell assistans och andra stödåtgärder till handikappade elever. Minst en tredjedel av den här resursen bör användas för undervisning, och resten kan användas för andra insatser. Resursen får inte låsas i en permanent organisation i länets kommuner.

ÖVRIGA RESURSER

Det är angeläget att de samlade resurserna, både bas- och förstärkningsresurser, ses som en helhet, även om de delas ut efter olika principer och även om statsbidrag och kommunalt anslagna medel är bundna till en viss typ av verksamhet. Ett mått på hur stora lärarresurser ett rektorsområde tilldelats är därför summan av bas- och förstärkningstimmar räknade per elev i området. Men resursdiskussionen måste gälla mer än enbart hur lärarveckotimmarna skall disponeras.

Även skolledare och elevvårdspersonal är resurser som ingår i helheten

Så har t ex synen på skolledarresursen i många kommuner förändrats sedan den tidigare detaljregleringen beträffande skolledarnas placering upphört. Hur bör skolledarna vara placerade för att utnyttjas så bra som möjligt i kommunen? Vidare utgör specialisterna inom elevvården en resurs. Det bör diskuteras hur dessa personella resurser bäst fördelas och utnyttjas. Detsamma gäller den fördelning av nedsättningstimmar för specialfunktioner som beslutats i riksdagen 1982.

Viktigt att kommunens förvaltningar samarbetar

När personalresurserna diskuteras är det också angeläget att ta reda på hur skolan kan samverka med kommunens övriga förvaltningar — både då det gäller samordning och utnyttjande av gemensamma tillgångar och då det gäller att gemensamt ta ansvar för människor som fått svårigheter. Samarbetet mellan rektorsområdena i en kommun måste också utvecklas. Här kommer också in i bilden skolans samverkan med arbetslivet.

Lokalinventering skall också ingå i resursplaneringen

Slutligen bör också lokaltillgången och lokalstandarden tas med i bilden då resurserna inventeras. Det rör sig då inte enbart om skollokaler utan också om andra lokaler som finns i kommunen och som kan användas i skolverksamheten. I förberedelsearbetet för den samlade skoldagen är lokalinventeringen en central fråga.

Ett helt annat slag av resurser utgör de kommunala anslagen till undervisningsmateriel, studieresor, lägerskolor och kulturella aktiviteter. I regel är dessa medel fördelade till skolorna efter antalet elever på olika stadier.

Återkommande utvärderingar där samråd sker med elever och föräldrar är en förutsättning för det fortlöpande planeringsarbetet. De kan resultera i olika prioriteringar. Det är då viktigt att våga ifrågasätta de tidigare prioriteringarna.

FÖRDELNING EFTER BEHOV

PRINCIPER

Fördelning av resurserna efter behov är enligt läroplanen en grundläggande princip. Formuleringarna är klara och entydiga:

"Det åligger skolstyrelsen att på basis av en ingående kännedom om varje rektorsområdes arbetsmiljö och elevernas förutsättningar fördela förstärkningsresursen och de kommunala insatserna så att skolor, som har ett svårare utgångsläge, får större personella resurser. Detta kan innebära ökad lärartäthet, ökad andel utbildade speciallärare, förstärkt skolledning, större insatser av kuratorer, fritidspersonal, skolbibliotekarier, skolvårdar, elevassistenter och skolpsykologer, över huvud taget ett ökat antal vuxna per barn. Det kan givetvis också innebära förstärkningar på materialsidan.

— — —
Om elever har svårigheter, skall man vid fördelningen av skolans förstärkningsresurs främst söka tillgodose dessa elevers behov, innan resurserna används för andra ändamål."

(Lgr 80, Allmän del, s 53)

Det är svårt att fastställa behoven

De undersökningar som gjorts av de första årens resursfördelning ger vid handen att det som sker i verkligheten i många fall ligger långt från vad som sägs i läroplanen. Detta är i och för sig inte förvånande och bör kanske snarast tolkas som ett tecken på de svårigheter som den behovsgrundade fördelningen inneburit.

Problemet är nämligen uppenbart: Begreppet behov kan vara svävande. Vilka behov har störst betydelse för elevernas situation i skolan? Är dessa behov på något sätt objektivt mätbara? Är de möjliga att beskriva i klara och entydiga termer?

Lokal analys måste göras

Det är den *lokala* analysen — den som görs i kommunen och i rektorsområdet med deltagande av alla berörda — som måste vara avgörande för resursfördelningen. Det är alltså en lokal analys som måste komma till stånd. Analysen kan vara svår att göra men den bör dock visa vilka problem en skola har.

Det finns många olika sätt att göra bedömningar av behov. Man kan välja ut några speciella faktorer som har betydelse för skolan och ta hänsyn enbart till dem. Vi vet att elevens sociala bakgrund har samband med faktorer som läs- och skrivsvårigheter, skoltrivsel eller betyg. Det är viktigt att man i en kommunal resursfördelning tar hänsyn till de skillnader som kan finnas mellan olika rektorsområden och som har betydelse för elevernas utveckling. I SIA-utredningens huvudbetänkande (SOU 1974:53, s 193) redovisas sådana sociala profiler. En lång erfarenhet av en liten kommun kan också i många fall tyckas ge en god uppfattning om skolornas problem.

Blir summan av problemen alltid densamma?

Ganska vanligt synes det vara att man visserligen är klar över att skillnaderna är stora mellan olika skolors sätt att fungera, men att man samtidigt konstaterar att alla har *sina* problem att brottas med. Svårigheten att värdera skilda behov i förhållande till varandra upplevs stor. Risker blir att skolorna likställs. Behovstilldelningen kan därmed komma att reduceras till en diskussion enbart om hur mycket olika årskurser eller stadier behöver i förhållande till varandra. Den diskussionen är vanligen mindre känsloladdad och lättare att föra. Men den kan leda till att elever med svårigheter inte får det stöd de behöver och kunde ha fått. Det är därför nödvändigt att följa upp och utvärdera effekterna av resursfördelning och ändrade arbetsätt. Har fördelningen lett till en likvärdig utbildningsmiljö? Vilken information ger standardprov, sökandefrekvens till gymnasieskolan, anpassad studiegång, för-

äldraengagemang etc. Ställningstagande till dessa frågor i skolstyrelsen är lika viktiga som de direkta fördelningsbesluten.

Analys av behoven i den egna skolan måste alltid göras

Många iakttagelser visar dock att elevernas studieförutsättningar varierar både mellan kommuner, mellan rektorsområden inom en kommun och mellan olika delar av ett rektorsområde. Även om det enligt en enkät som SÖ genomförde våren 1980*¹) förefaller att vara mindre än hälften av landets kommuner som sökt att göra någon analys av skillnaderna mellan rektorsområdena i fråga om behov, finns det anledning att hävda att analysen är betydelsefull och i själva verket en förutsättning för att läroplanen skall kunna förverkligas.

Enligt samma enkät utnyttjar ca två tredjedelar av landets kommuner beskrivningar från rektorsområdena helt eller delvis som underlag för resurstilldelningen. Det förefaller naturligt och välmotiverat att göra detta och låta beskrivningarna komplettera sociala profiler och utvärderingsresultat. Det är viktigt att ta tillvara yrkeskunnandet hos alla de grupper som arbetar i skolan liksom att ta del av elevernas och föräldrarnas erfarenheter. Medverkan av personal, elever och föräldrar är nödvändig för att man skall få underlag för de övergripande besluten både inom ett rektorsområde och i kommunen som helhet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att principen om att fördela resurserna efter behov är grundläggande i läroplanen. Vikten av att detta förverkligas i vardagsarbetet har förstärkts genom att de ekonomiska ramarna för skolans verksamhet begränsats. Hur denna resursfördelning kan gå till diskuteras i det följande.

RESURS FÖR UNDERVISNING

En viss styrning av resursanvändningen finns kvar. Särskilt om en skola upplevs ha stora problem kan nämligen någon viss verksamhet lätt komma i kläm vid resursfördelningen. Detta är anledningen till att förstärkningsresursen är uppdelad i en större del för undervisning och en mindre del för övrig verksamhet.

Skillnad mellan fördelning och användning av resurserna

Mellan förstärkningsresursen för undervisning och basresursen finns å andra sidan ett intimt samband. Tillsammans utgör de en resurs för

---

*¹) RAPPORT 1981-09-21 SIA-uppföljningen. Sammanställning av resultat från undersökning avseende uppföljning av SIA-reformen.

undervisning som kommunen skall använda så lämpligt som möjligt. Det är därvid viktigt att förstå skillnaden mellan fördelningen — som grundas på vissa för alla gällande principer — och användningen. Basresursen grundas på en godkänd organisation. Basresursen är bunden till skolenheten, men organisationen är inte bindande vid användningen inom skolenheten. Det är fullt möjligt och har också varit relativt vanligt att den sammanlagda resursen för undervisning använts till att generellt sänka elevantalet i vissa årskurser. Riksdagen uttalade att detta skulle tillämpas (UbU 1975/76:30, s 48) *om det fanns skäl* för en sådan undervisningsanordning. Sådant skäl kan exempelvis vara önskemål om att möjliggöra laborationer på alla timmar i No-ämnen. Men det blir då en mindre del av resursen över för elever med särskilda behov av stöd och hjälp. En sådan resursfördelning måste därför omprövas från fall till fall. Formella hinder för att gå den motsatta vägen finns inte heller. Även om den allra största delen av resursen för undervisning måste bindas i en någorlunda fast klassorganisation finns det alltså ändå ett relativt stort utrymme för att förverkliga en behovsstyrning enligt läroplanen.*)

CENTRALA ANORDNINGAR

Ett enskilt rektorsområde har inte annat än i undantagsfall de specialister eller anordningar som behövs för att kunna hjälpa elever, som på olika sätt är handikappade. Tidigare gavs den hjälp som behövdes genom att elever sammanfördes till specialklasser och specialskolor. Till en del sker detta allttjämt. Det är svårt att i varje klass eller skola skapa de yttre förutsättningar som behövs för att *alla* elever på ett någorlunda tillfredsställande sätt skall få möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Men tendensen går mot allt större integration och målet är klart: i största möjliga utsträckning skall alla elever få chansen att gå i skolan i den vanliga klassen.

Resurser reserveras centralt . . .

I ett betydande antal kommuner reserveras en del av undervisningsresursen för centralt organiserade stödåtgärder innan resursen i övrigt fördelas. Det förefaller naturligt att en större kommun därvid kan erbjuda en rikare differentiering i sitt stöd till handikappade elever än en liten. Den kommunenkät som SÖ genomförde våren 1980 styrker också ett sådant antagande. Men en jämförelse mellan kommuner av

---

*) Basresursen är dock bunden till skolenheten (SÖ-FS 1979:50). Detta innebär att det antal veckotimmar som sammanlagt tilldelats en skolenhet i basresurs av länskolnämnden utgör den minsta resurs som kan tilldelas skolenheten när kommunen eller rektorsområdet gör sin fördelning.

mycket olika storlek ger vid handen att de centrala anordningarna i princip inte skiljer sig så mycket från varandra.

... till skoldaghem ...

Ungefär en femtedel av landets kommuner avsätter centrala resurser till olika typer av skoldaghem för elever som framför allt har stora sociala problem. Skoldaghemmen har som mål att återplacera eleverna i respektive klass. Flera skoldaghem har utvecklat kvalificerade terapeutiska arbetsmetoder och samarbetar ofta med specialister i barnpsykiatri och i familjeterapi.

... till särskilda undervisningsgrupper ...

Ungefär lika många kommuner avsätter centrala resurser för särskilda undervisningsgrupper, gemensamma för flera rektorsområden. I flera av dessa kommuner får det rektorsområde som eleven normalt skulle tillhöra skjuta till en del, till exempel hälften, av den resurs som fordras för att gruppen skall komma till stånd. Förfaringsättet måste anses rimligt. Det tvingar till eftertanke också av rent resursekonomiska skäl.

... till elever med handikapp ...

Några tiotal kommuner reserverar centrala medel för elever med speciella handikapp. Särskilda konsulenter för hörselskadade eller synskadade elever finns sålunda anställda på flera håll. För elever med rörelsehinder och för elever med perceptionssvårigheter redovisas också i flera fall centralt reserverade resurser. Vidare anges att centrala medel reserveras främst för insatser av talpedagoger. Att mindre än tio procent av landets kommuner redovisar en sådan reservation kan tyckas märkligt med tanke på talpedagogernas betydande insatser i dagens skola men förklaras av bristen på talpedagoger. Det är naturligtvis en fråga för lokal bedömning om det stöd som behövs för elever med tal-svårigheter skall tas ur den resurs som är fördelad till rektorsområdet eller om särskilda medel skall reserveras för det centralt. I det förra fallet borde elever med talsvårigheter utgöra en grund för fördelningen av en del av kommunens undervisningsresurs. I det senare krävs en motsvarande analys vid fördelning av de centrala medlen. Andra möjligheter att bedöma hur den nödvändiga hjälpen skall disponeras finns också. Så synes behovet av talpedagoger t ex ha samband med de sociala problemen i kommunens barnfamiljer. Sätten att åstadkomma hjälpen kan alltså variera — det viktiga är att de speciella behoven uppmärksammas.

... eller till akuta behov

Det stora flertalet kommuner reserverar dessutom en liten del av undervisningsresursen för akuta svårigheter som kan uppkomma under läsåret. På vissa håll har man varit tveksam till ett sådant förfaringssätt och menat att det från principiell synpunkt är viktigt, att alla resurser läggs ut på fältet. Det är sedan rektorsområdenas sak att se till att man garderar sig för problem som kan uppkomma, har det sagts. I den senare uppfattningen är det lätt att instämma. För att bli klara de resursbehov som ofta uppkommer då någon elev får anpassad studiegång är det nödvändigt att rektorsområdet har en liten del av undervisningsresursen i reserv. Men även om en sådan resursreservation är allmänt accepterad i kommunens rektorsområden kan t ex genom inflyttning sådana svårigheter uppkomma, att extra stödåtgärder av så stor omfattning måste sättas in för en elev, att skolans reserv inte förslår. Från ett flertal kommuner av olika storlek har i en tidigare undersökning redovisats en central resursreserv som uppgått till cirka en procent av förstärkningsresursen. Sammanfattningsvis kan konstateras att den centrala reserven inte behöver vara särskilt stor, men att det är viktigt att den finns. Den centrala reservens storlek är ofta svår att exakt besluta om under våren eftersom resurstillgången slutligt bestäms efter elevantalet först den 15 september. I den centrala resursen ligger därför också en buffert som inte gör den mindre viktig.

FÖRSTÄRKNING AV GRUNDLÄGGANDE FÄRDIGHETER

Läroplanen framhåller betydelsen av elevens allsidiga utveckling. Den lägger samtidigt stor vikt vid kommunikationsfärdigheterna, som inte får isoleras till en träning av vissa moment i ämnena svenska och matematik. Att eleverna systematiskt får utveckla färdigheterna tala, läsa, skriva och räkna framhålls som centralt i allt skolarbete. Under införandet av läroplanen har förstärkningsresursen också ökat något för att möjliggöra en bättre utveckling av grundläggande färdigheter. I dessa ingår också att kunna använda bildspråket och att kunna organisera sina studier och samarbeta med andra. Begreppet grundläggande färdigheter har alltså breddats i Lgr 80, helt i enlighet med skolans mål, som gäller både utveckling av kunskaper och färdigheter och social utveckling.

Man kan inte utgå från att svårigheterna är ungefär desamma överallt. Tvärtom är det sannolikt så att problemen varierar av flera orsaker. Det är därför motiverat att reservera en viss del av förstärkningsresursen till de rektorsområden där behoven är störst. Och det är sedan inom rektorsområdet satsningen skall göras enligt ett planerat program.

Olika undersökningar har visat, att det i en och samma årskurs är

stora skillnader i elevernas färdighet att läsa, skriva och räkna. Detta gäller i särskild hög grad på högstadiet. Frågan om hur träningen i grundläggande färdigheter skall läggas upp för de elever som bäst behöver den är emellertid ett stort problem. Det är i hög grad en fråga om att analysera vari problemet består för elever som behöver särskild hjälp, att målmedvetet göra upp ett program för dem och att genomföra det. Det är därför också en fråga om resurser.

Som underlag för resursfördelningen inom en kommun är det nödvändigt att ha en nyanserad och konstruktiv beskrivning av elevernas behov. Osystematiska beskrivningar av elever, klasser eller arbetsenheter är svåra att använda som underlag för riktiga bedömningar.

Diagnostiska uppgifter kan vara till hjälp

Den nödvändiga, översiktliga analysen av behoven behöver kompletteras med någon form av diagnostiska uppgifter som anger resultatnivåer t ex på olika stadier. Är antalet elever som inte når upp till respektive målnivå stort, bör detta beaktas vid resurstilldelning till arbetsenheten för följande läsår. Dessutom bör skolan givetvis följa Lgr 80:s föreskrift och pröva om arbetssättet kan ändras.

SÖ har utarbetat diagnostiskt material vilket kan vara till ledning vid observationer och analyser av dels elevernas läs- och skrivfärdigheter, dels deras matematikfärdigheter. För läsåret 1981/82 föreligger de i försöksversioner. Förekommande standardprov och andra normerade prov är visserligen inte avsedda att användas som underlag för resursfördelning men kan i kombination med andra data ingå i underlaget.

SOCIALA BEHOV

Elevernas sociala uppväxtmiljö har stor betydelse för deras möjligheter att tillgodogöra sig skolans undervisning och fostran. Sociala svårigheter leder ofta till behov av större undervisningsresurser. "Barns fostran och personliga utveckling är ouplösligt förenad med deras arbete att inhämta och utveckla kunskaper och färdigheter." (Lgr 80, s 17). Sociala problem som visar sig i skolan ger skäl att granska både val av innehåll och sätt att arbeta i skolan. Men sociala problem kräver ett brett åtgärdsprogram som både omfattar ökade undervisningsresurser och andra insatser. Detta bl a var skälet till SIA:s förslag om icke undervisningsbundna resurser till skolan. En mångfald rapporter från socialt utsatta skolor vittnar om att svårigheterna ger sig till känna på många andra sätt än vad som visar sig i elevernas bristande förmåga att läsa, skriva och räkna. Undervisningsklimatet är tungt. Lärarnas sjukledighet blir större, byte av lärare sker oftare osv. De sociala svårigheternas effekt på undervisningssituationen är en verklighet som

bl a får en delvis skrämmande redovisning i det av SÖ finansierade forskningsprojektet En studie av särbehandling i grundskolan.*¹)

Att vara övertygad om att de sociala förhållandena har stor betydelse för undervisningssituationen betyder emellertid inte att man vet hur de skall påverka resursfördelningen. Hur klarläggs de sociala problemen?

Många kommuner har sökt svar på den frågan. Två principiellt olika vägar har valts för att besvara den. Dels har man strävat efter att fånga in så många väsentliga faktorer som möjligt, som kan sägas vara ett uttryck för samhällets sociala klimat och människors livsvillkor och som är av betydelse för skolan. Därigenom har man sökt att ge en så fullständig och rättvisande bild som möjligt, *en demografisk beskrivning*. Dels har man också sökt att hitta endast en eller ett par faktorer som bedöms ha stor relevans för skolan och som får utgöra tecken på behoven.

Sociala faktorer som finns utanför skolan men som är av betydelse för skolan

I det förra fallet har man t ex använt sig av följande förhållanden:

1. Befolkningsgruppens sammansättning

- Antal barn 0–15 år i relation till totala folkmängden inom olika områden.
- Antal barn till ensamstående förvärvsarbetande förälder.
- Andel invandrarelever av det totala elevantalet inom olika områden.

2. Bostadsförhållanden

- Antal trångbodda barnfamiljer.

3. Ekonomiska förhållanden

- Andel inkomstenheter med mindre än 30 000 kr i årsinkomst.
- Socialhjälpärenden i relation till antal familjeenheter.
- Biltäthet och färdstätt till arbetet.

4. Omflyttningar

- Andel barn i åldern 7–15 år som under året flyttat in i, ut från eller inom området.

5. Sociala förhållanden

- Antal barnavårdsnämndsärenden.

---

*¹) Andersson, Arnman, Jönsson: Segregation och särbehandling i grundskolan, 1977

Tecken på behov

I det senare fallet har man t ex i en kommun stannat för att låta antal utbetalningar från socialförvaltningen utgöra socialt behovskriterium. I en annan kommun har man använt sig av antal socialhjälpärenden i barnfamiljer, antal barnavårdsnämndsärenden och antal månader som dessa ärenden varit aktuella under ett halvår, för att därigenom räkna fram en s k social behovsfaktor för området.

Att bedöma rektorsområdenas behov är enbart ett första led i den bedömning som bör ligga till grund för resursfördelning. Bör man inte i första hand ge resurser till ett rektorsområde där man inte bara upptäckt behoven av förändring utan också tänker utnyttja medlen för att genomföra utvecklingsarbete i läroplanens anda.

Problemen varierar från kommun till kommun

De uppräknade frågorna varken kan eller bör besvaras entydigt. Problemen varierar från kommun till kommun. Frågorna bör i stället ses som uppslagsändrar till eller inlägg i en lokal diskussion.

En annan fråga av stor betydelse är på vilket sätt och i vilken omfattning beskrivningen av de sociala förhållandena skall påverka resursfördelningen. Svaret är naturligtvis beroende av hur stora de sociala skillnaderna upplevs vara inom en kommun och vilken tyngd de bedöms ha. Men svaret hänger också samman med synen på sambandet mellan behov och resurstilldelning.

ÖVRIGA BEHOV

Även om de hittills diskuterade behovskriterierna måste sägas vara de till omfattningen mest väsentliga — i många kommuner och rektorsområden uppenbarligen de enda förekommande — är det angeläget att vid resursfördelningen kunna beakta också andra behov. Lokalt kan naturligtvis också de "övriga" behoven vara de viktigaste att tillfredsställa. Vilka fördelningsrutiner man än utvecklar är det därför nödvändigt att den lokala skolledningens beskrivning av skolans svårigheter får utgöra en del av grunden vid resursfördelningen. Ingen objektiv mätmetod för skolans resursbehov kan sannolikt göras så allsidig och rättvisande, att den gör en beskrivning av den lokala situationen onödig.

Skolans lägesbeskrivning är betydelsefull också därigenom, att den är en nödvändig utgångspunkt för planeringen av hur man vill komma till rätta med svårigheterna. Både analysen och lägesbeskrivningen bör alltså ingå som delar i ett projektänkande som också omfattar utvärdering av olika åtgärder. Detta kommer i många skolor att naturligt ingå som led i den lokala arbetsplanen.

I vissa kommuner har reserverats en mindre resurs för "övriga behov". I andra kommuner har den centrala resursreserven i någon mån utnyttjats till annat än akuta svårigheter, uppkomna under läsåret. På så sätt har alltså behov på grund av speciella svårigheter och särskilda projekt tillförts ett antal resurstimmar vid läsårets början.

RESURS FÖR ÖVRIG VERKSAMHET

Vad finns det för motiv för att dela upp schablonbeloppet till kommunen i en del för undervisning och en annan del för övrig verksamhet? Statsrådet ställde frågan i regeringspropositionen och gav också svaret: Med hänsyn till att det även i ett mycket fritt statsbidragssystem bör finnas garantier för att den avsedda verksamheten verkligen kommer till stånd, är det nödvändigt att centralt fastställa resurserna för de båda ändamålen. En omprövning av denna centrala reglering kan senare komma att ske.

I samband med införandet av den nya läroplanen läsåret 1982/83 ökas resursen för övrig verksamhet. Motivet är dels obligatoriskt införande av fria aktiviteter på mellanstadiet, dels behov av resurs för hemkunskapsmoment på lågstadiet. Men som tidigare påpekats är beräkningen av och bakgrunden till resursens storlek en sak och fördelningen och användandet en annan. Det är både möjligt och angeläget att anpassa resursanvändningen efter de lokala behoven.

Resurser kan också användas till att ge trivsel och trygghet

När elevomsorgen diskuteras i skolan kommer enskilda elevers problem ofta i förgrunden. Det är naturligt. För var och en som arbetat i skolan under en tid är det emellertid uppenbart att den enskilda omsorgen i stor utsträckning är beroende av den aktuella skolans sätt att fungera som arbetsplats för de anställda i skolan och eleverna. Här finns det anledning att efterhöra både de direkt berörda och föräldrarnas uppfattningar.

I mycket rör detta förhållanden som inte enbart har med resurser att göra: samarbetsklimatet mellan olika personalkategorier, mellan olika personer och mellan personal och elever, öppenhet gentemot föräldrar och samhället i övrigt etc. Till en del är det emellertid också en fråga om resursdisposition, en prioritering av verksamhet som påverkar fysisk och psykisk arbetsmiljö och kan skänka eleverna gemensamma upplevelser och stärka känslan av gemenskap. Allt som kan medverka till ökad samhörighet med skolan är mycket betydelsefullt och ökar trivseln och tryggheten.

Vilken roll får de estetiska och praktiska inslagen i skolans liv? Hur kan de utnyttjas i ett övergripande arbete? Finns det anledning att satsa

en del av resurserna på sådan kulturell verksamhet som skapar gemenskap och ger alla i skolan delaktighet och utbyte?

Hur skall man kunna dra nytta av elevernas egen verksamhet i elevråd och i elevorganisationer? Vilka reella möjligheter har eleverna att påverka skolsituationen? Vilket inflytande har de på beslut i ekonomiska frågor?

Det är lätt att fortsätta att ställa frågor. Den allmänna omsorgen framstår emellertid som ett mycket angeläget ämne för fortsatt intern diskussion och för en del av arbetet med den lokala arbetsplanen på samtliga stadier och också för resursdispositionen inom rektorsområdet.

Också omsorgen om den enskilda eleven är en fråga om disposition av resurser både i stort inom en kommun, inom ett enskilt rektorsområde och inom de olika arbetsenheterna. Även om utrymmet för denna diskussion kan förefalla vara begränsat av inrättade tjänster och andra styrande beslut, är det sannolikt viktigt att starta en diskussion om vilka de lokala behoven är. Vilka resursinsatser behövs för att stödja lärare och skolledare i elevvårdsarbetet? Vilken eller vilka typer av befattningshavare är mest lämpade att gå in i detta arbete? Vilka resurser behövs i arbetsenheterna?

Skolan förändras ständigt och återkommande analyser av situationen är nödvändiga som led i arbetet med att se över den lokala arbetsplanen. Det förefaller rimligt att tro att denna diskussion på lång sikt kommer att påverka elevvårdens utformning i de enskilda fallen med kanske en annan disposition av resurserna som följd och en förskjutning av arbetsuppgifter och ansvar mellan olika befattningshavare.

Läroplanen framhåller att alla resurser i princip bör vara behovsfördelade och exemplifierar detta genom att räkna upp bl a en rad funktionärer som hjälper till med elevvården och genom att påpeka att behovsfördelningen också kan betyda en förstärkning av materialsidan i vissa områden.

Mot bakgrund av det som tidigare anförts kan det synas onödigt att påpeka att resurser för övrig verksamhet bör finnas i alla skolor. Frågan är vilka insatser som här kan och bör behovsstyras. Gäller det såväl resurser för kulturella aktiviteter, t ex teaterbesök och konserter, för studiebesök, lägerskolor och undervisningsmateriel som tillgång till skolsköterska, syo-funktionär, skolvård, fritidsledare och övriga elevvårdsfunktionärer?

Frågan är också vilka tecken på behov man kan gå efter, när det gäller att styra delar av den icke undervisningsbundna resursen. Ett par speciella förhållanden träder i förgrunden: situationen dels för elever med funktionsnedsättningar och dels för elever med grava sociala handikapp på skoldaghem. De förra borde utgöra en självklart prioriterad grupp när t ex syo-resursen fördelas. De senare kräver speciell omvårdnad och stimulans under den samlade skoldagen. Men för den mer normala skolsituationen är det rimligt att anta, att de sociala profiler eller faktorer med vilka man styrde en del av undervisningsresur-

sen, också kan utnyttjas som styrinstrument för den övriga verksamheten. Det är framför allt i detta senare sammanhang som sociala förhållanden bör spela in. Som tidigare påpekats har elevens sociala situation stor betydelse för elevens möjligheter till framgång och tillfredsställelse i skolan. Det är därför välgrundat att möta sociala svårigheter med ökade resurser på alla områden.

Men en beskrivning av sociala förhållanden har en brist som fördelningsinstrument: En ökad resurs i skolan ger sannolikt mycket litet — om ens något — utslag i minskade sociala problem. Det är rimligt att tro, att om man ger en ökad undervisningsresurs till ett rektorsområde, där det konstaterats att eleverna läser, skriver och räknar dåligt, så avhjälpes en del av problemet. Skolan ges möjlighet att intensifiera träningen av de grundläggande färdigheterna. På samma sätt borde man söka hitta *kompletterande* kriterier för delar av resursen för övrig verksamhet, kriterier som inte bara är uttryck för problemen utan som också kan förmodas påverkas av en ökad resurstilldelning. Vad som är möjligt och lämpligt i detta sammanhang är i hög grad beroende av lokala förhållanden. Några frågor får utgöra utgångspunkt för en fortsatt diskussion:

Är antalet frånvarodagar för eleverna på högstadiet ett uttryck för skolans problem? Eller är det endast den ogiltiga frånvaron som bör tillmätas betydelse vid behovstilldelning?

Är antalet icke-placerade elever efter årskurs nio ett kriterium för att behovsfördela en del av syo-resursen? Är det lämpligare att utgå från antalet arbetslösa ungdomar i åldern 16—18 år?

Kan antalet ofullständiga avgångsbetyg vara avgörande för att behovsstyra en del av elevvårdsresursen? Eller är kanske rentav sammanlagda antalet streck i avgångsbetygen ett bättre tecken?

I likhet med vad som tidigare påpekades om undervisningsresursen kan om resursen för övrig verksamhet sägas att den i mindre kommuner sannolikt kan fördelas efter framställningar från respektive skolor och med utgångspunkt i den kännedom om förhållandena som skolstyrelse och centralt placerade tjänstemän har. Det är i större kommuner diskussionen om gemensamma kriterier framstår som mer angelägen.

FÖRHÅLLET MELLAN BEHOV OCH RESURSTILLDELNING

Att fördela materiella resurser, konkret uttryckta i tal, utifrån upplevda, iakttagna, förmodade eller intuitivt bedömda behov innebär i och för sig en komplicerad process. Principerna för fördelningen är nya. Erfarenheterna är ringa och än har inga säkra rutiner vuxit fram. Det har i det föregående nämnts hur svårt det är att fastställa behoven och avgöra vilka satsningar som är mest rationella. Detta gör det nödvändigt för varje skola och kommun att fortlöpande ompröva och ut-

veckla sina metoder att hantera resursfrågorna. Hur man fastställer behoven och hur man redovisar dem är ett viktigt utbildningsområde för alla berörda. Denna resurs för lokalt utvecklingsarbete som kommunerna disponerar från den 1 juli 1982 bör här komma att spela en central roll.

Bedömningar kan utformas på olika sätt

Hur man än beskriver behoven måste beskrivningarna så småningom omsättas i ett beslut om resursfördelning. Dessförinnan skall överväganden ha gjorts. De skall redovisas och motiveringar lämnas. De kan uttryckas i tal och uppställningar eller i beskrivningar i löpande text. Ingenting säger att en bedömning som vilar på personligt utformade beskrivningar behöver vara sämre eller mindre rättvis än någon annan metod som skenbarligen ger större exakthet. I stora kommuner uppstår det emellertid lätt svårigheter att väga in olika faktorer i bedömningen. Därmed blir det också svårare att motivera besluten, (vilket är en viktig uppgift för alla inblandade). Olika kommuner måste alltså gå in för att finna det förfaringsätt som passar de lokala förhållandena bäst och som bäst tjänar kommunens barn.

Proportionell fördelning eller kraftsamling

Det kan förefalla logiskt att förstärkningsresursen fördelas till skolor, arbetsenheter och klasser enligt de proportioner som redovisningen av behoven utvisar. Om man finner att något rektorsområde eller annan fördelningsenhet har ett osedvanligt stort antal elever med otillfredsställande kunskaper kan det dock tänkas vara riktigare att göra en satsning på just detta område och ge det huvudparten av resurserna (utan att ta hänsyn till proportionerna övriga områden emellan). En sådan kraftsamling till ett visst stadium eller en viss årskurs kan också vara befogad. Effekterna av det fördelningsmönster man valt bör alltid uppmärksammas och beredskapen att förbättra systemet måste hela tiden finnas.

Det är i den översiktliga resursdispositionen som skolstyrelsen på kommunnivå har möjlighet att ge uttryck för politisk vilja och för ansvarstagande. Det är också i den som skolans personal på rektorsområdesnivå har möjlighet att förverkliga avsikterna så att resursen når den behövande eleven. På rektorsområdesnivå måste också de reserver skapas som normalt behövs för att klara akuta situationer, t ex den extra resurs som kan behövas för någon eller några elevers anpassade studiegång.

FÖRDELNING I SAMVERKAN

AVSIKTER, FÖRUTSÄTTNINGAR

När man övergår från ett statsbidragssystem som i detalj reglerat användningen av de statliga resurserna för skolan till ett system som bygger på lokal bedömning av hur resurserna bäst skall fördelas blir *samverkan* nödvändig.

Vad säger läroplanen om decentralisering av beslut?

Den grundläggande principen vid skolorganisationens utformning bör vara att närma beslutsnivå och verkställighetsnivå till varandra. Det är därför viktigt att decentraliseringen inte stannar på kommunnivå utan förs vidare till dem som direkt har att arbeta med frågorna i de olika skolorna. Det är i denna direkta koppling mellan besluts- och verkställighetsnivå som de största vinsterna med decentraliseringen finns att hämta. Det blir också därigenom möjligt att engagera elever, föräldrar och personal i arbetet.

(Lgr 80, Allmän del, s 58)

Handläggningen av resursfrågorna kräver som tidigare påpekats hänsynstagande på flera nivåer och tar följaktligen tid. Skall läroplanens riktlinjer för samverkan i resursplaneringen bli verklighet i arbetsenheten, skolenheten och andra enheter i eller mellan rektorsområden, bör därför själva tidsschemat för resursfördelningen samplaneras inom länet och kommunen i så god tid att alla som på olika nivåer skall delta i arbetet vet vad som gäller för året och kan förbereda sin egen verksamhet med hänsyn därtill.

En delegering av beslut till olika nivåer och enheter inom skolan förutsätter insatser och ansvarstagande på alla nivåer. Direktiven för fördelningen av resurser inom ett rektorsområde framgår av läroplanen. Några andra skall inte behövas. Skillnaden mellan beräkningsgrunden för resurstilldelningen och fördelningen av resurserna måste i princip hävdas på varje fördelningsnivå. Även om tilldelningen bygger på vissa behovsberäkningar har rektorsområdet frihet att använda resurserna efter sin egen bedömning. Man har dock på rektorsområdet, liksom i arbetsenheten, skyldighet att förverkliga målet om en behovsstyrd fördelning. "Om elever har svårigheter, skall man vid fördelningen av skolans förstärkningsresurs främst söka tillgodose dessa elevers behov, innan resursen används för andra ändamål." (Lgr 80, s

53). Rektorsområdets resurser kan alltså ses som en helhet för vilken rektorsområdet självt svarar. I den mån resurser sökts och tilldelats för klart angivna projekt förutsätts givetvis att dessa projekt genomförs. Det ingår i skolstyrelsens ansvar att följa rektorsområdenas utvärderingar av resursanvändningen.

Förutom den kommunenkät som tidigare omnämnts genomförde skolöverstyrelsen en omfattande enkät bland 145 representativt valda rektorsområden våren 1980. En av frågorna gällde bl a vilka kriterier som använts vid fördelningen av förstärkningsresursen inom rektorsområdet. Av svaren framgår att tidigare läroplan inte bara varit en startpunkt för diskussion om resurstilldelningen utan att den i stor utsträckning varit direkt styrande. Vidare har lärares tjänstgöringsunderlag varit ett viktigt kriterium. Ett dåligt utfall av basresurstilldelningen har också i många fall korrigerats med förstärkningsresursen för att generellt minska antalet elever i klasserna. Det som sedan eventuellt blivit över har fördelats efter behov antingen för speciella åtgärder för grupper av elever eller till enskilda elever med särskilda behov.

Resultatet av enkäten kan tyckas nedslående. Behoven, sådana de här har diskuterats, har uppenbarligen styrt resursfördelningen i ringa omfattning. Om det därvid finns någon skillnad i rektorsområdenas bedömning och respektive skolstyrelses är emellertid svårt att avgöra. Enkäten speglar för övrigt endast situationen vid en viss tidpunkt i början av utvecklingen av den lokala resursfördelningen. Vad som är angeläget att framhålla är att den fortsatta utvecklingen kräver fortbildning och information om läroplanen, diskussion kring dess syften och möjligheter. Den fria resursfördelningen innebär på inget sätt en frihet att inte söka förverkliga målen. Inget annat än elevernas behov skall således enligt läroplanen styra resursfördelningen. Det behövs också vidgad samverkan mellan alla dem som berörs av resursfördelningen.

RESURSFÖRDELNING INOM REKTORSOMRÅDET

Alla som skall delta i diskussionen om resursfördelningen inom ett rektorsområde behöver vara väl informerade om rektorsområdets tillgångar och riktlinjerna för fördelningen. Man behöver också ha ett tillfredsställande underlag för att bedöma de lokala behoven.

Det förre förutsätter en öppen och regelbundet återkommande information från skolledningen om rektorsområdets resurssituation i olika avseenden. Det förutsätter också att resursfrågorna förs ut i personalkonferenser, tas upp på studiedagar, blir föremål för koncentrationsdagar i skolan eller tas upp på annat sätt, så att eleverna nås. De behöver också diskuteras på föräldramöten och över huvud taget föras ut till diskussion utanför skolan. Särskild uppmärksamhet måste ges åt den personal som inte är lärare. Ett allmänt engagemang i skolans re-

sursfrågor skapas bäst genom att ge olika personer reella möjligheter att sätta sig in i resursfrågorna.

Kravet på ett tillfredsställande underlag för behovsfördelningen inom kommunen har diskuterats i föregående avsnitt. Motsvarande krav gäller för rektorsområdena. Resultat från diagnostiska uppgifter kan vara ett underlag, när rektorsområdet gör sin analys av behoven. Den bild som på så sätt erhålls behöver kompletteras med t ex speciallärarnas kartläggning eller skolpsykologens bedömning. Respekten för enskilda elevers integritet bör alltid iaktas då behoven diskuteras.

SAMVERKANSFORMER

Arbetet med resursfördelningen på rektorsområdet är ett exempel på hur medbestämmandelagens syften kan förverkligas så att arbetstagarerna i gemen ges möjlighet att påverka sin arbetssituation. Ett genomgående drag i den lokala resursfördelningen är nämligen samråd. Samråd avser hur en resursfördelning till elevens bästa skall ske. Naturligtvis utnyttjas möjligheten till det lokala samrådet olika av dem som är berörda av det. Men eftersom resursfördelningen både är en mycket påtaglig fråga och är aktuell i det vardagliga arbetet, är det naturligt att engagemanget blir allmänt. Allt eftersom resursfrågorna tas upp i personalkonferenser, blir föremål för lokala arbetsplaner och framstår som nödvändiga förutsättningar för den egna arbetssituationen kan man vänta att engagemanget och delaktigheten ökar hos alla personalgrupper.

Den formella sidan av medbestämmandet är hittills löst på flera olika sätt i kommunerna och varierar också mellan rektorsområdena i en och samma kommun. Arbetet med analysen av behoven har dock i de flesta fall följande innehåll:

Man börjar med förberedande diskussioner i arbetsenhetskonferenser eller skolenhetskonferenser. När önskemålen tagit form, görs en sammanställning och ett fördelningsförslag som personalen sedan skall ta ställning till. När man efter eventuella justeringar är överens om förslaget, följer lämpligen information till och samråd med föräldrar och elever samt MBL-åtgärder. Om de olika etapperna skall genomföras informellt eller i formella sammanhang avgör man själv inom rektorsområdet, likaså vilka personer och grupper som skall engageras i olika skeden, t ex arbetsenhetskonferensen, skolenhetskonferensen eller elevvårdskonferensen.

RESURSANSVAR I SKOLENHET OCH ARBETSENHET

Arbetsenheten är en viktig tillgång i arbetet med planeringen av resursfördelningen. Eftersom arbetsenheterna ansvarar för det dagliga arbetet, finns hos dem de djupaste kunskaperna om behoven. Men att analysera och formulera problemen är en delvis ny situation för ar-

betsenheterna. De måste få skola in sig på uppgiften och få tid på sig att utbilda effektiva rutiner.

Arbetsenheten ser i det dagliga arbetet på nära håll resultaten av resursfördelningen och är därför också viktig att lyssna till vid utvärderingen.

ELEVERNAS OCH FÖRÄLDRARNAS MEDVERKAN

Formerna för den lokala resursfördelningen har hittills diskuterats som en angelägenhet enbart för personalen, framför allt lärarna. Men också elever och föräldrar är viktiga grupper. Eftersom eleverna är direkt beroende av resurserna är deras medverkan väl motiverad. Eleverna kan tillföra diskussionen om resursernas disposition synpunkter som annars aldrig skulle komma fram. Deras medverkan är dessutom värdefull för dem själva, därför att den ger dem ett ökat ansvar för resursernas användning.

Det är sannolikt i arbetsenheten som elevernas medverkan kan få den största betydelsen. Genom elevrepresentationen i arbetsenhetskonferensen kan värdefulla synpunkter komma fram om specialundervisningens funktion, om elevernas upplevelse av problemen kring särbehandling, om sammanhållning och arbetsro, om deras bedömningar av kompanjonlärarsystem osv.

Att föräldrarna utgör en värdefull resurs vid bedömningarna av skolans arbete, vid planeringen av skolans verksamhet och genom direkta insatser i undervisningen på olika områden omvittnas från många håll. Det är därför motiverat att utnyttja föräldrarna när det gäller bedömningarna kring resursfördelningen. Formerna för hur denna samverkan skall ske måste lokalt utprövas.

Rektor har skyldighet att i frågor av stor betydelse för eleverna samråda med företrädare för elever och föräldrar innan beslut fattas.

SKILLNADER I RESURSINSATSER

Ett genomgående drag för all resursfördelning är att skillnaderna i resursinsatser ökar ju närmare den enskilda eleven resursinsatsen ligger.

Mellan *länen* finns vissa skillnader i resurstilldelning per elev. Stockholm, Göteborgs och Bohus län samt Malmöhus län får således större resurser, motiverade av storstadsområdenas sociala problem.

Mellan *kommunerna* är skillnaderna större än mellan länen. Länskolnämndernas fördelning av medlen för särskilda åtgärder på skolområdet skall präglas av detta.

Mellan *rektorsområdena* i landet finns större skillnader i utgångsläge än mellan län och kommuner. Rektorsområdesresurser bör därför komma att skilja sig i ganska stor utsträckning.

Mellan *enskilda elever* finns givetvis de största skillnaderna. Vissa elever kan behöva betydligt mycket mer hjälp än andra. I vissa arbetsenheter, skolenheter, rektorsområden och kommuner finns många elever med stora behov. Resursfördelningens syfte på läns- och kommunnivå är att de enskilda skolorna skall kunna skapa dessa resurser omkring den enskilda eleven.

Det är viktigt att skolstyrelserna i sitt uppföljningsarbete uppmärksammar detta. Såvida skolstyrelserna i sina fördelningsbeslut ger ett rektorsområde stora resurser men dessa sedan sprids ut på alla elever i området har målet med fördelningen inte uppnåtts.

ATT VARA DELAKTIG

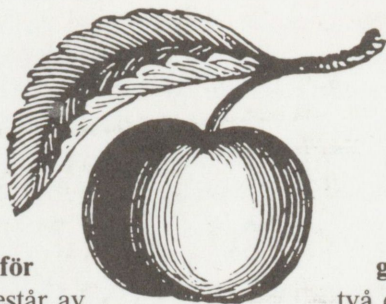
Alla som på olika sätt berörs av skolans resurser bör vara delaktiga i arbetet och i ansvaret. Detta förutsätter att det finns ett engagemang i frågorna kring skolans angelägenheter, och detta engagemang beror i sin tur på hur meningsfyllda man uppfattar sina egna insatser. Det gäller alla, såväl kommunens förtroendevalda som de som befinner sig mitt i skolarbetet. Ju mer demokratiskt man kan arbeta med resursfrågorna, desto större blir möjligheterna att utnyttja alla goda krafter inom en skola, desto större blir engagemanget och desto bättre resultat.

((((

- - - -

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK
BIBLIOTEKET I MÖLNDAL

Läroplan för grundskolan,
Lgr 80, består av två delar, en all-
män del och ett kommentarmaterial som ansluter till
denna. Dessa utges i SÖ:s publikation Läroplaner.

Resursfördelning i kommun och rektorsområde är
ett av kommentarmaterialen. I denna kommentar till
Lgr 80 behandlas hur resurserna fördelas i kommun
och rektorsområde.

Materialet syftar till att ge uppslag till diskussioner
och underlätta den planering som skolorna själva svarar
för.

 Liber
Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70652-4

KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1982:4

SÖ